

בגדרי חיוב טבילה בערב שבת

ראש הישיבה

הרב יובל רגב שליט"א

בבואינו לדון בחיוב הטבילה בערב שבת יש להתבונן תחילה מה מקורה. בדברי התנאים והאמוראים מוזכר עניין זה, תוך כדי דיון בחיוב הדלקת נר שבת כחלק מגדרי כבוד שבת והכנה אליה.

גמ' שבת, דף כה' ע"ב - "רבי ישמעאל אומר כו', מאי טעמא אמר רבא מתוך שריחו רע גזרה שמא יניחנה ויצא אמר ליה אביי ויצא אמר ליה שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה דאמר רב נחמן בר רב אבדא ואמרי לה אמר רב נחמן בר רבא אמר רב הדלקת נר בשבת חובה רחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית רשות ואני אומר מצוה.

(שואלת הגמ' שם) - מאי מצוה דאמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של ר' יהודה בר אילעאי ע"ש מביאים לו עריבה מלאה חמין ורוחץ פניו ידיו ורגליו ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ה' צבאות.. ותזנח משלום נפשי נשיתי טובה מאי ותזנח משלום נפשי אמר ר' אבהו זו הדלקת נר בשבת נשיתי טובה אמר רבי ירמיה זו בית המרחץ (אמר רבי יוחנן) זו רחיצת ידים ורגלים בחמין".

מוצאין אנו שיש שני עניינים ברחיצת ערב שבת.

(א) רחיצת פניו ידיו ורגליו.

(ב) רחיצת בית המרחץ.

וכן יש לברר האם החיוב הוא רחיצת פניו ידיו ורגליו או רק ידיו ורגליו.

ביחס לדברי הגמרא בשבת כה' ע"ב יש לברר מה ההבדל בין דברי רבא שהביא דעת רב שרצה להוכיח שרחיצת ידיו ורגליו הוא מצווה, והביא ראיה ממעשהו של רבי יהודה ברבי אילעאי לבין המעשה עצמו של רבי יהודה ברבי אילעאי.

ויש לומר כי רבא דיבר רק על רחיצת ידיו ורגליו ולא הזכיר רחיצת הפנים ואילו ממעשה דרבי יהודה ברבי אילעאי נזכר גם רחיצת הפנים.

ויש לומר ששניהם התכוונו לדבר אחד דפשיטא שאדם צריך לרחוץ כל גופו תחילה ורחצית פניו ידיו ורגליו ערב שבת זו תוספת לכבוד שבת, והראיה שנקט לשון מצוה = חיוב, והרי נקיון הגוף הוא חובה עצמית בלי כל חידוש מיוחד, וא"כ רבא סובר שמספיק לשם כבוד שבת פניו ורגליו בלבד. ורבי יהודה ברבי אילעאי הוסיף גם פניו, כדי שיהיו רוב איבריו ידים פנים ורגלים, ורבא הביא ראיה ממעשהו של רבי יהודה ברבי אילעאי רק לחלוק עליו לענין רחיצת הפנים ומסתפק בידיו ורגליו בלבד.

הרמב"ם פסק להלכה דין זה כחלק מחיובי הכנה לכבוד של כבוד שבת.

רמב"ם, זמנים, פרק ל', הל' שבת, ה"ב - "איזה הוא כיבוד, זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת, מפני כבוד השבת".

וכך הביא הטור אך עשה חילוק בין מצב של לכתחילה לבין מצב של בדיעבד.
טור, או"ח, סי' רס' - "מצוה על כל אדם שירחץ בע"ש לכבוד שבת ואם אי אפשר לרחוץ כל גופו ירחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין דאמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של ר' יהודה ברבי אילעאי ע"ש מביאין לו עריבה מלאה מים חמין ורוחץ בה פניו ידיו ורגליו ומתעטף בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ה' צבאות".

הבית יוסף (או"ח, סי' רס') מוסיף גדר נוסף של חפיפת הראש וכך לשונו - "וכתב שם המרדכי (סי' רפז) דמשמע בגמרא (שבת לא, ב) ביצה כז, סנהדרין צה.) שמצוה גם כן לחוף הראש בערב שבת וכ"כ בשבלי הלקט (סי' נח) והביא ראיה מכמה מקומות".

הב"ח (ריש סי' רס') במקום מרחיב הדברים ומסבירם - "נראה דפניו ידיו ורגליו לאו דוקא דהוא הדין דצריך לחוף הראש בחמין ותו דכל שכן הוא כיוון שאית ביה עירבובתא דרישא דקשה לעיניי (נדרים פא.) ובמרדכי (סי' רפז) בשם ראבי"ה מביא ראיה מהא דאיתא בפרק במה מדליקין (דף לא.) ואותו יום ערב שבת היה והיה הלל חופף את ראשו ובפרק אין צדין (ביצה כז): דהוה רבא חייף רישיה... אלמא דחפיפות הראש נמי מצווה בערב שבת אבל ביום חמישי לא הוה יקרא דשבתא אלא א"כ אי אפשר לרחוץ בערב שבת עכ"ל המרדכי.

ובדרכי משה (סי' רס') על אתר מדייק מה רמת החיוב - "כתב אור זרוע (ה' ערב שבת סימן ז') דמצוה לרחוץ ולחוף ראשו בערב שבת ומקבל עליה שכר אם מקיימה אבל לא נענש עליה אם לא מקיימה, ובהגהות מרדכי החדשים כתב דמצוה לרחוץ בערב שבת וללבוש בגדי שבת מיד וכן ביום טוב, אבל ביום חמישי לא הוה יקרא דשבת אלא א"כ אי אפשר לחוף בערב שבת".

ולהלכה נפסק בשו"ע, סי' רס' - "מצוה לרחוץ, כל גופו ואם אי אפשר לו ירחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת ומצוה לחוף הראש ולגלח הצפרנים בערב שבת".

מתוך הדברים הנ"ל למדנו כי עיקר חיוב רחיצת האדם בערב שבת נובע מדין "כבוד והכנה לשבת קודש". אמנם בדברי הזה"ק ובדברי האר"י ז"ל מוצאים אנו גדר נוסף בחיוב טבילה במקוה טהרה, דבר שרמוז בדברי הגמ' "מרחץ".
 א"כ שני חיובים לפנינו - (1) טבילה במקוה. (2) רחיצת פניו ידיו ורגליו בחמין.

זוה"ק, פ' ויקהל, (אות רעו' בסולם) דף ר"ד ע"א - "כד עאל שְׁבִתָא, אֶצְטְרִיכוּ אִינוּן עֲמָא קְדִישָׁא לְאַסְחָא גְרַמְיָהוּ (קל"ו ע"ב) מְשֻׁמְשָׁא דְחוּל, מְאִי טַעְמָא. בְּגִין דְּבְחוּל, רוּחָא אֶחְרָא אֲזֵלָא וְשִׁטְיָא וְשָׂרָא עַל עֲמָא. וְכַד בְּרַעֵי בְרַעֵי לְנִפְקָא מִן הַחוּל רוּחָא, וְלֹאֲעֵלָא בְּרוּחָא אֶחְרָא קְדִישָׁא עֲלָא, בְּרַעֵי לְאַסְחָא גְרַמְיָה, לְמִשְׁרֵי עֲלִיהּ הַחוּל רוּחָא עֲלָא קְדִישָׁא".

"הסולם" - "כשבא השבת צריכים עם קדוש לרחוץ עצמם משמוש של חול, מה הטעם הוא משום שבחול רוח אחר הולך ומשוטט ושורה על העם וכשאדם רוצה לצאת מהרוח ההוא ולבא ברוח אחר קדוש עליון הוא צריך לרחוץ עצמו שישרה עליו רוח עליון הקדוש ההוא.

וכן בזה"ק, תרומה, (אות קפ"ג בסולם) דפו"י דף קל"ו ע"ב- "רב המנונא סבא, כד הנה סליק מנהרא במעלי שבתא..."

ואף הובאו הדברים בספר הקנה, דיני שבת וקבלת שבת, דף ס"ה ע"א- "ואין צ"ל הטובל בערב שבת דהקב"ה מקבל תפילתו וקושר אהבתו בו כי הוא מדובק האהבה שהוא החסד בשבת..."

ובסידור היעב"ץ, מוסף השבת אות כא'- "מאן דזהיר בה קדוש יאמר לו".

על היחס בין שני חיובים אלו עומד הרב החיד"א בברכי יוסף, סימן רס', ס"ק ב'- "כתב בספר אליה רבה (אות א) משמע דכל גופו מצוה ביותר, וכ"מ בטור. וברמזים (שבת פ"ב אות יח) כתב וכ"ש כל הגוף. וצ"ע איך לא היה מקיים ר"י בר אילעאי מצות כל גופו. וראב"ן כתב כשלא היה מרחץ מיירי, והוא דחוק. ועוד דהא לרב אף ידים ורגלים רשות. ואין לומר דמודה רב שכל גופו מצוה. דא"כ למה ליה לחלק בין הדלקת הנר לרחיצה, ה"ל לחלק ברחיצה גופה. ועוד בעובדא דבית הלל (שבת לא א) ואבישי (סנהדרין צה א) ורבא (ביצה כז ב) משמע שלא היה במרחץ, וכי כלם לא היה אפשר להם ברחיצה... ואפשר לומר דר"י בר אילעאי היה רגיל לטבול במקוה טהרה או בנהר, ולעת ערב היה רוחץ פניו ידיו ורגליו במים חמין. אבל מי שאינו טובל מצוה מן המובחר לרחוץ גופו".

וכך העיד הרב החיד"א בברכי יוסף סימן ר"ס ס"ק ג', שכך היו נוהגים הלכה למעשה- "ראיתי חסידים ואנשי מעשה, דכל ערב שבת רוחצים במרחץ ואח"כ טובלים במקוה טהרה ובערב היו רוחצים פניהם ידיהם ורגליהם בחמין".

ובדברי המקובלים מצאנו דיון רחב בדבר כאשר מרכז הדיון נובע ממקורות חלוקים בדברי האר"י הקדוש **בשער הכוונות, דף כד'** ואילך- משמע שרחיצת פניו ידיו ורגליו הוא אחר הטבילה וכך מעיד מוהר"ח זיע"א- "כי בתחילה מנהג האר"י ז"ל לקרוא שניים מקרא ואחד תרגום תיכף אחר תפילת שחרית אח"כ היה טובל בשעה חמישית או מעט מאוחר יותר, אח"כ מתפלל תפילת מנחה וכו'... קוצץ ציפורניו ואח"כ היו מביאים לו עריבת מין חמים ורוחץ בהם, בתחילה פניו אח"כ ידיו ומנגב במטפחת ואח"כ רוחץ רגליו במים חמים ומתלבש ד' בגדי לבן...".

כפרי עץ חיים (דף שפד')- כתב שרחיצת פניו ידיו ורגליו יעשה קודם הטבילה: "אמנם קודם שתטבול תרחץ פניך ואח"כ ידיך ואח"כ רגליך במים חמין".

ומתוך כך מחלוקת גדולה בין המקובלים כיצד לנהוג, שמצד אחד עומדים-
"סידור האר"י ז"ל" (סדר רבינו אשר (דף רכ"ד ע"א-ע"ב)- סידר כוונות רחיצת פניו ידיו ורגליו כפי הפרי עץ חיים קודם הטבילה.

וכן "סידור האר"י ז"ל" (הוצאת זאלקווא, תקמ"א)- קציצת ציפורניים ואח"כ רחיצת פניו ידיו ורגליו בחמין ואח"כ כוונות הטבילה.

ספר "כנפי יונה" לרבי מנחם עזריה מפאנו (חלק ג' סימן כב')- כתב לעשות כפרי עץ חיים- שמו"ת, קציצת ציפורניים, רחיצה לרגליו בחמין ואח"כ טבילה במי מקווה.

סידור "חמדת ישראל" להרב שמואל ויטאל (דף קכ"ג) - רחיצת פניו ידיו ורגליו בחמין ואח"כ טבילה.

"הבן איש חי" (שנה ב', פרשת לך לך, אות ט"ו) - רחיצת פניו ידיו ורגליו קודם הטבילה.

"כף החיים" להגר"י סופר (סימן רס' ס"ק א'-ד') - "יש להקדים רחיצה קודם טבילה, כתב בשער הכוונות דסוד עניין קציצת הצפורניים בערב שבת ולרחוץ אח"כ הרגלים בחמין... א"כ לפי סודם של דברים צריך תחילה לרחוץ פניו ידיו ורגליו כדי להעביר הקליפה ואח"כ לטבול כדי לקבל הארת שבת וכך כתב בהדיא בפע"ח".

לעומתם כתבו-

ספר "פתורא דאבא", עניין ערב שבת, אות יא' - טבילה ואח"כ רחיצת פניו ידיו ורגליו.

הרמח"ל בקיצור הכוונות, דף יז' ע"א - טבילה ואח"כ רחיצת פניו ידיו ורגליו.

"פתח הדביר" להרב חיים בנימין פוטרימולי (סימן רס' סעיף ו') קיבץ מנהגי האר"י הקדוש וכתב- "ולפי מנהג רבינו האר"י ז"ל לפי מה שהעיד מהרח"ו ז"ל בספר הכוונות, אחר קריאת שמו"ת היה טובל הטבילה של ערב שבת מתפלל מנחה, קוצץ צפורניו אח"כ היו מביאין לו עריבה של חמין ורוחץ".

וכך משמע **מספר "עבודת הקודש" להרב החיד"א** (קל"ז) יטבול בכל ערב שבת. (קל"ח) ירחץ במים חמים לכבוד שבת פניו ידיו ורגליו.

ובסידור הרש"ש ז"ל בסדר הכוונות - טבילה ואח"כ רחיצת פניו ידיו ורגליו.

נמצאינו למדים כי הדבר עומד במח' המקובלים כיצד לנהוג, ויש לומר שתלוי בטעמי הדבר כפי שיתברר לקמן (חלק הטעמים).

- בדברי גדולי החסידות נכתב רבות על חיוב הטבילה בערב שבת, דבר המחשיב ומרומם מצווה זו. להלן מקצת מן הדברים שליקטנו מדבריהם זצ"ל.

ספר "קדושת לוי" על מסכת אבות - "בשם הבעש"ט זיע"א, וצריך האדם להכין את עצמו לקבל בקדושה וטהרה את יום השבת, ע"כ צריך שיטבול במקוה בכל ערב שבת".

"אמרי פנחס" לרבי פנחס מקוריץ זיע"א (שער ד', אות ו') - "להחמיר בטבילת עש"ק כמעט במסירות נפש".

"סדר היום" לרבי שלום שכנא מפראבישט זיע"א- "בערב שבת ילך לטבול ויכווין כמו שבגשמיות המים יטהר גופו כך בפנימיות המים יטהר נשמתו". (נדפס ספר "חסד לאברהם" לאביו רבי אברהם המלאך, עמ' לט').

וכן מובא מהרבי ר' רפאל מבראשיד זיע"א- "טבילת ע"ש במסירות נפש, והוא עצמו קיימה אפי' בזקנותו שלא יכל לילך ברגליו והיו נושאים אותו לטבול במקווה טהרה". (פאר לישרים, דף יג').

"בית אהרן" מקארלין כתב בשם צדיקים- "מקוה בערב שבת כדאי לילך עד פרסה ברגליו". (ליקוטים, דף קמ"ד).

"הנהגות טובות" מהרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זיע"א- "ירגיל עצמו בטבילתה תמיד וחיוב בזמן הטומאה ח"ו, ואחר הזיווג ובערב שבת, בערב יו"ט ובשבת ויו"ט ג"כ החיוב לטבול". (דברי שמואל אות מ"ה, שמן הטוב אות קע"א).

"שולחן הטהור" קאמרנא (סימן רס'-סז)- "מצוה וחיוב מדברי מרן האר"י ז"ל ומדברי הזוה"ק לטבול בנהר או במקווה בכל עש"ק. ומי שעובר על דבריו [דברי האר"י ז"ל] בלי אונס שרי ליה למקרי עברינא, כי כל דבריו אפי' דבר קטן הוא מה ששמע לא מפי מלאך ולא מפי שרף, אלא מפי הקב"ה בעצמו".

"קדושת יו"ט" (פ' ראה)- "רמז לטבילת ערב שבת, דברי המשנה ביצה יז' ע"ב- ב"ש אומרים מטבילים את הכל מלפני השבת".

ומובא הסבר לסוד רחיצת פניו ידיו ורגליו **בספר "ליקוטי מוהר"ן" לרבי נחמן מברסלב זיע"א,** **בתורה "תפילה לחבקוק", תורה י"ט (אות ה')** בתוך הסבר לסוד עניין לשון תרגום שמבטא ממוצע בין שבעים לשון, בחינת הרע הכללי תאוות ניאוף לבין לשון הקודש המבוטא בגילוי הטוב המוחלט-גילוי אלוקות בעולמות עומד בבחינה אמצעית לשון תרגום. וכדי לסלק יניקת הרע מן הטוב המתגלה ביניקת שבעים לשון מלשון תרגום בבחינת "ויפל ה' אלקים **תרדמה**" גימטריא **"תרגום"**. שמתבטא בעיקר ברוח שטות מקור כל העבירות היונקות מן הקדושה דרך התרגום, יש לסלק חמימות עבירה זו ע"י קירורה בדיבורים של לשון הקודש בבחינת "חס ליבי בקרבי... דברתי בלשוני".

ואומר שם רבי נחמן וזה לשונו: "כי בחינת תרגום צריך שיתברר שיפול הרע שבו והטוב שבו יתברר ויעלה ויהיה נכלל בתוך הקדושה היינו בלשון הקודש שזהו בחינת שלמות לשון הקודש ע"י לשון תרגום כנ"ל, ושאר לשונות העמים שהם בחינת רע גמור צריכים לכלותם לגמרי בבחינת "ימוטו עליהם גחלים", וזה בחינת "שלהובא דאשא" היוודת בערב שבת על ראש הקליפות שלא יכללו בנוגה לינוק מהקדושה. פירוש, כי בערב שבת בכניסת שבת נכלל נוגה בקדושה, ואז רוצין גם שאר קליפות הטמאות לגמרי לעלות אל הקדושה, ואז יורדת "שלהובא דאשא" על ראשם ונופלים למטה, שזהו סוד כוונת רחיצת מים חמין בערב שבת כמבואר בכוונות וזה בחינת הנ"ל שצריכין לברר הטוב שבתרגום שהוא בחינת נוגה שיהיה נכלל בלשון הקודש".

הווה אומר בזמן שבין ימות החול לקדושת השבת, במעבר- ערב שבת קודש. הקליפות והרע רוצה לינוק מקדושת השבת ולעלות אף הם עלייה לרוחני המופשט, לכן רוחצים אנו בחמין לבטא הסרת הקליפה שלא תינק מהקדושה, וזה סוד קריאת שניים מקרא ואחד תרגום, שניים מקרא-כפליים ברוחי אליך", ואחד תרגום- להכניע יניקת הרע שבתרגום ולגלות כוחות הטוב בעולם, גילוי לשון הקודש, אותיות בהם נברא העולם ובהם תיקונו וחיותו.

טעמי הטבילה בערב שבת

יש להתבונן מה הטעם בטבילה זו, ראשית דבר אם נעמיק בדברי הזוה"ק (הובא דלעיל) נאמר כי הטבילה במקווה מטרתה לנקות את האדם מכח ימי החול להיכנס לקדושת שבת. וכן כתוב **בספר "הישר" מרבינו תם (שער י"ג)** - "וכאשר יהיה נקי וירחץ במים טהורים ויטהר, אז ילבש בגדי קודש לשבת קודש ואז יוכל ללכת בדרכי החסידים ולהתקרב לא-ל".

וכן מובא **בספר "ראשית חכמה", שער הקדושה (פ"ז אות ק"ו)** - "והעיקר שצריך האדם לעשות ביום השישי בגופו כדי לקנות קדושת שבת ונשמה יתירה הוא טבילה במ' סאה כדי לפשוט רוח חול וללבוש רוח קדושת שבת".

וכן מובא **בספר "זכרו תורת משה" ומבעל "חיי אדם" (ס"א, ס"ב)** - "יכול האדם להתבונן ולנסות כי כאשר יכווין האדם את דעתו ותהיה יראת ה' בליבו באמת ויהיו מעשיו רצויים, אז בוודאי לאחר שטבל בע"ש בכוונה רצינית לקבל קדושת שבת יבין בדעתו שנתווסף לו נשמה יתירה, כי ירגיש בנפשו יראת הרוממות שבאה לו עד שתבער בו אהבת ויראת ה' וזה בדוק ומנוסה מכמה אנשים כמה פעמים בלא שום ספק, אבל כשאין נשמתו טהורה אז לא ירגיש בקדושת השבת".

וב"בן איש חי" הביא (שנה ב', פרשת לך לך, אות ט"ז) - "מה טוב ומה נעים עפ"י סוד לטבול בערב שבת כדי לקבל תוספת נר"ן דליל שבת ע"י טבילה".

מבואר מדבריהם שרק ע"י הטבילה זוכים להתקרב להשי"ת ולהשיג קדושת שבת והשגת נשמה יתירה.

טעם נוסף מוצאים אנו בדברי האר"י הקדוש.

שו"ע האר"י ז"ל, תוספת שבת אות ט"ו - "אמר מורי ז"ל כי כל המצוות והעבירות שאדם עושה ניכרים במצחו, ומי שזוכה בנפש יתירה בשבת אז אין שום עבירה ניכרת במצחו כי הארת הנפש מכסה אותו הרושם אבל אם האדם טמא, קרי ניכר במצחו ואין הארת נפש יתירה מכסה אותו הרושם עד שיעשה טבילה ויסיר מעט מהרושם ממצחו ואינו ניכר כ"כ אחר שעשה טבילה".
- א"כ יוצא שהטעם הוא משום "בזיון לשבת" שהוא מקבל שבת כשהוא טמא והדבר ניכר במצחו.

טעם נוסף מצאנו בדברי **"האורחות חיים" לרבי אהרון הכהן מלוניל (סדר תפילת ע"ש אות י')** -
 "נראה דמכיוון שהשבת מכפרת צריך טהרה בעש"ק כהכנה על כפרת שבת, וזה שכתוב שהאומר
 "ויכולו" עוונותיו מכופרין (שבת קיט' ע"ב) נפקא לן מגזירה שווה, לומר לך שכשם שפרה מכפרת
 כך שבת מכפרת, זהו דאמרינן אם ישמרו ישראל שבת אחת מיד נגאלין, לפיכך צריך האדם לטהר
 עצמו בערב שבת, א"כ כיוון ששבת מכפרת כך צריך טהרה בעש"ק כחלק מתהליך הכפרה".

טעם נוסף מובא בשם האר"י ז"ל, **ספר "קרוב שבת", פ"ז** - "שטבילת ערב שבת טוב ויפה לאדם
 ותועלת גדול להשגת הרבה חכמות".

טעם נוסף **בשו"ת "משנה שכיר" (או"ח, סו"ס, סח')** - "אי אפשר לקבל קדושת שבת בשלימות
 בלי טבילה במקווה מקודם. דאצל שבת נאמר "לדעת כי אני ה' מקדישכם", הרי שקדושת שבת
 תלויה בדעת, והרמב"ם סוף ה' מקוואות קרא למימי המקווה "מי הדעת", ע"כ טרם שיביא נפשו
 במי הדעת לא יזכה לקדושת השבת".

ולעניין רחיצת פניו ידיו ורגליו בחמין, מובא **בשער הכוונות דף ס"ד ע"ב**, שבתחילה כתב סוד
 קציצת הצפרניים בע"ש שהוא סוד דחיית הקליפה מן הקדושה וכתב דזהו גם סוד רחיצת
 הרגליים בגוף האדם, שהקליפה רוצה לינק מהנה"י וע"י המים החמים נדחים ויורדים לתהומא
 רבא. א"כ מדוע צריכים לרחוץ הידיים והרגליים.

ומשיב בהמשך דבריו - "אמנם צריך לכווין כי כל זה בעולם העשיה באדם דעשיה כי שם התדבקות
 ואחיזת הקליפה ולכן צריך לרחוץ גם את הפנים והידיים כי כל המקומות הללו הם מקום אחיזת
 הקליפות בקדושה דעשיה.

לכן בתחילה צריך לרחוץ הפנים העליונים (חב"ד) ונדחין משם, אח"כ רוחצין הידיים (חג"ת)
 ונידחין גם כן ואח"כ רוחצים הרגליים למטה (בנה"י) ואז נגמרו להפריד ולהסתלק לגמרי משם".

וראה דברי הבן איש חי (ש"ב פ' לך לך אות טו') - "וכתב בספר "כתר מלכות" שלא ירחץ רגליו
 באותם מים שרחץ בהם פניו וידיו אלא ישפכם ויביא מים חדשים".

ובבן איש חי ה' נטילת ידיים של שחרית (ש"א פ' תולדות אות א' בסופה) הסביר את חשיבות
 רחיצת הרגליים דווקא בע"ש וז"ל: "ואם תאמר א"כ למה אין עושין נטילה לרגליים כיון דחד
 טעמא להם? על זה תירץ הרב "יפה שעה" דברגליים נאחזים יותר מן הידיים ולכן תוקף אחיזתם
 אין לנו כח לדחותם משם בנטילה ורק הכהנים בזכות המקדש והעבודה היה להם כח לדחותם גם
 מן הרגליים... ובה תבין טעם חיוב רחיצת ערב שבת פניו ורגליו, כי זכות שבת יכולה היא
 שתגן. עכ"ל.

א"כ מובן טעם רחיצת פניו ידיו ורגליו ע"ש לסלק הרושם הנדבק באדם מששת ימי החול בפניו
 ובידיו, בבחינת הבירורים השיכליים של הפנים ובירורים מעשיים של הידיים, וחמור מכך
 הרגליים המבטאות את קישור האדם לעוה"ז האדמה אשר הוא הולך עליה - יסוד העפר, לסלק
 את רישומו להגיע למדרגה רוחנית בבחינת שבת קודש מעין עוה"ב.

דינים פרטיים מעניין הטבילה

מס' הטבילות בערב שבת

שער הכוונות, עניין טבילת ע"ש- מנהג האר"י הקדוש לטבול ב' טבילות. וכן בפע"ח, שער השבת פ"ד.

ו"משנת חסידים", מס' יום השישי, פ"ז, מ"ז- ב' טבילות.

בספר כוונות ישן מובא בספר "אבן השהם", סימן רס' סק"ט- בשם האר"י הקדוש לטבול ג' טבילות.

ספר "פרי הארץ", כוונת המקווה- יש לטבול ה' טבילות.

"בן איש חי", ש"ב, פ' לך לך, אות ט"ז- חמש טבילות כנגד חמישה חלקי נשמה (נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה).

ספר "יסוד ושורש העבודה", שער ח', פ"א- דרוב העולם נוהגים לטבול ד' טבילות כנגד שם הוי"ה.

וכן הביא בספר "אור צדיקים", סי' כח', סכ"ד- ד' טבילות ובפע"ח שער השבת פ"א גם משמע כך.

ב"כף החיים", סי' רס', ס"ח- הביא מנהג לטבול ששה פעמים כנגד ששת ימי החול, ויש נוהגים לטבול ז' פעמים ז' ימי השבוע ויש שטובלים שמונה פעמים שבע הני"ל חוץ מהטבילה הראשונה.

טעם למס' הטבילות הני"ל- אחת: להפשיט בגדי החול, והשני: להמשיך קדושת שבת.

ומי שנוהג ג' טבילות- אחת: להסיר הזוהמה של חול וב' טבילות כנגד "נעשה ונשמע" או כנגד "זכור ושמור".

ובספר "בן איש חי", כתב שהוא כנגד נפש רוח ונשמה.

ויש שנהגו לטבול צ"א טבילות כמניין שם הוי"ה- אדנות וכמניין "מים" עם הכולל.

ב"סידור הרש"ש" כת"י, ח"ב דף 95- יטבול טבילה אחת ויכווין להעביר מעליו כל מין זוהמת הנחש וכל מין טומאת ושליטת אחיזת ד' שורשי הקליפה ואח"כ יטבול טבילה שנייה ויכווין לקבל טהרה וקדושה.

ניגוב לאחר הטבילה

שער הכוונות, דף סב' ע"ב- "כשתעלה מהטבילה אל תנגב עצמך במטפחת כי מימי שבת צריך הגוף שישאב אותם".

- יש לומר שעניין זה קשור לטעם ע"פ הסוד ולא לאיסור להתקלח אחר הטבילה, שדין זה נוהג בזמן הזה רק בנשים ולא בגברים כיוון שאין לנו מקדש וקרבן, ממילא חובת הטבילה בטלה, ומ"מ נוהג עדיין בנשים.

מקור הדבר, גמ' שבת, י"ד ע"א- "א"ר ביבי אמר רב אסי שבתחלה היו טובלין במי מערות מכונסין וסרוחין והיו נותנין עליהן מים שאובין התחילו ועשאוים קבע גזרו עליהם טומאה מאי קבע אמר אביי שהיו אומרים לא אלו מטהרין אלא אלו ואלו מטהרין".

הרמב"ם, הלכות אבות הטומאה, פרק ט', הלכה א', הביא דין זה להלכה: "הבא ראשו ורובו במים שאובין... הרי הוא כשני לטומאה עד שיטבול... ומפני מה גזרו טומאה על אדם זה: מפני שהיו

טבולי יום טובלין במערות שמימיהן רעים, והיו רוחצין אחר כן במים שאובין יפים דרך נקיות. ופשט המנהג כך, עד שהיו רוב עמי הארץ מדמים שמים שאובין שרוחצין באחרונה הן שמטהרין ולא הטבילה שבמי המקוה... לפיכך גזרו שכל בא ראשו ורובו במים שאובין... נעשה כשני לטומאה".

השו"ע לא פסק דין זה כיוון שלא פסק אלא הלכות השייכות לזמן הזה ולא לעתיד לבא. הרמ"א, יו"ד, סי' ר"א, סעיף עה' - לגבי טבילת אשה הזכיר דין זה בשם "המרדכי" בשם הרשב"ם - "אבל לחזור ולרחוץ אחר כך יש שאוסרים וכן נהגו".

הגר"א שם סימן ר"א, ס"ק קכז' כתב: "אבל כבר חלקו עליו דגזירה דשם אינו אלא לתרומה... אבל טבילתו עלתה לו אף לתרומה... וכל שכן לבעלה".

- אם כן יוצא שלעניין טבילה בזמן הזה לגברים אין בכלל גזירה, א"כ העניין מקורו רק ע"פ סוד. לכן אם טבל במקווה שאינו נקי יטבול וילבש בגדיו ולאחר שעבר זמן שישאבו מימי המקווה לגופו יכול לרחוץ כל גופו.

או אם איסטניס הוא ואינו יכול לסבול להיות אחר הטבילה במצב זה, יכול לרחוץ עצמו מיד ואין זה מעכב תוספת קדושה משבת קודש.

ומובא ב"בן איש חי", ש"ב, פרשת לך לך אות י"ז - דהניגוב לא מעכב ואם טבל במקווה יכול לנגב, רק יקפיד להשאיר מקום אחד בגופו בלתי מנוגב ודיו. וכן מובא בשם האדמו"ר מליובאוויטש זיע"א.

ומובא ב"כף החיים", סימן רס', ס"ק ח' - "שכל דבריו של האר"י הקדוש שלא להתנגב זה כאשר טובל ב' טבילות בלבד, אבל אם מוסיף לטבול עוד ה' טבילות כנגד נרנח"י אין צריך להיזהר שלא להתנגב דכבר הלכו אותם המים ע"י הטבילות היתרות".

ובסוף דבריו כתב, דמ"מ טוב להיזהר שלא לנגב משום שגם אותם ה' טבילות הם לכבוד שבת.

זמן הטבילה

השל"ה הק', שער האותיות, אות קדושה, ד"ה "ומצאתי", הביא בשם ספר "כנפי יונה", ח"א, סימן צ"ה - דזמנו מחצות ואילך. (וכך מובא בשם הרמ"ע מפאנו בספר חבל נבאים).

וכן מובא בספר "נגיד ומצוה", ח"ב, עמ' קי"ז, בשם מהר"י צמח.

בדברי האר"י הקדוש מובא ב"שער הכוונות, דף ס"ב ע"א - "כי מתחילה היה רבינו האר"י ז"ל קורא שניים מקרא ואחד תרגום תיכף אחר תפילת שחרית ואח"כ היה טובל בשעה החמישית או מעט מאוחר יותר... ואח"כ היה רוחץ פניו ידיו ורגליו... ויוצא לקבל שבת".

לסיכום דברינו - מצינו שעל פי פשט הדברים חיוב הכנה לשבת משום "כבוד שבת" מקורה במעשיו של רבי יהודה ברבי עילעאי ושם עיקר העניין "פניו ידיו ורגליו", אך דין זה הורחב לרחיצת כל גופו במקווה טהרה ובנוסף לכך רחיצת פניו ידיו ורגליו בדברי חכמי הסוד, והתפשט בכלל ישראל כמנהג רווח.

יהי רצון שנזכה להיטהר מימי הדעת לזכות לקדושת שבת קודש ליום שכולו שבת לחיי העולמים.